

Kilépek a kapun, csonthártyád, amit
megkérdőjeleztem, összeforr.

Zilahi Anna

Psychrolutes marcidus

A ~ ÉS AZ EGŐ TESTESÜLT LEGYŐZETÉSE

A mémekből elhíresült kocsonyahal – angol nevén *blobfish* [további magyarításai: bluggyhal, pacahal] – mélytengeri élőlény, több ezer méter mélységben lassan úszik a tengerfenék közelében. Testét főképp zsír alkotja, melynek sűrűsége kisebb a víznél, így képes valamelyest emelkedni-süllyedni, de leginkább sodródik, hordoztatja magát az áramlatokkal. Úszóhólyagját, mely önrendelkezést jelenthetne számára, kimetszette az evolúció. Megölhetné ugyanis – a mélytengeri víznyomás a légköri nyomás százszorosa lehet –, kidurranna benne a légbuborék, belülről robbantaná szét az akarat.

A ~ METAFORIZÁLÁSA

Hiába fűrösztöm kocsonyában?
Honnan az azonosulás? Ez a zsírpaca
lennék magam is? Minden úszásoktatás,
technikai fejlődés ellenére végül
azért úszom kiválóan a víz felszínén,
mert testem zsír és levegő jó arányérzékkel
kiosztott társulása: kisebb fajsúlyú a víznél?
Arcom újszülött puhaságát látom
felpuffadt, kigúvadt, tönkrement
tekintetében. Már megint saját, mentális
zavaroktól torzított tükörképembe szeretek bele.
Vajon a korábbi verseim rejtett alanyiséga mindeddig
csupán e szembenézés halasztását szolgálta?
Hogyha lehetséges, akkor soha, s ha mégis
elkerülhetetlen, minél később kelljen
kimondanom, *je suis kocsonyahal*,¹ s hogy
a rejtett alanyiség mögé bújó lírai ént
mindebben csak és kizárólag a *je suis* hatja meg?
Már megint együttérzek valamivel, mert

1 Note to self: már megint egy hal. A tudattalanom visszasodródó mintája?

meglátom benne az ismerősen szétomló anyagot,
ami vagyok.

~ ÉS A FAJOK KÖZTI JÓTÉKONY TÁVOLSÁG

Elfogultságom tagadhatatlan.
Úgy engedem magam a megismerésbe,
hogy rögtön súlyos elvárásokat támasztok
vele szemben. A kocsonyahal és az ember egészen
1983-ig egymástól független, külön világban
éltek, már amennyire ezt a nemzetközi
vizek szabályozatlan ipari halászata, az óceánok
olaj- és zajszennyezése engedte. [Ne
ragadtassuk magunkat túlzott illúziókra.]

1983-ban egy kutatóhajó fedezi fel
az első ismert példányt, melynek akkor
értelemszerűen még sem neve, sem rendszertani
besorolása. Képelem a tengerészek arcát,
ahogy kiemelik a hálóból. Elképedésük nem túl hízelgő
a teremtményre nézve, melynek valójában akkor már
teljesen mindegy, hiszen a kényszerhalálon túl
legkevésbé a hiúsági körök érdeklik,
a már beállt puffadás és az órákon belül meginduló
bomlási folyamatok árnyékában ugyanis érdektelen
az esztétikum, tehát hogy nem lett szép halott.

Van-e értelme méltóságról beszélni egy állat esetén?
Nehéz bármit is érdemben kikutatni a kocsonyahalról.
Még köznapis neve is halálakor beálló halmazállapot-
változását állandósítja, mint eposzi jelzót, az ember
által előidézett, hirtelen nyomáskülönbségben beállt
halálában válik halhatatlanná, spektrális példaképpé.
A minnek nevezzelek birtokba vételi gesztusa
kegyetlen. A névadáshoz való úri jog a hatalmon lévők
hatalmának megnyilvánulása. Felrobbantalak,
és elnevezlek róla. Légy hálás, hogy számontartanak.

Valójában szerencséje, hogy nehezen kutatható, és
nem hordoz magában könnyen kommodifikálható,
s amit mégis: képmását azon nyomban áruvá tették.
Felrobbant arcát, szétduzzant kapillárisai
rózsaszínjét – plüsskocsonyák poliészterezrei várnak
jobb sorsukra az internetes áruházak raktárpolicain.
2003-ban készült a fotó, amely azóta vég nélkül

reprodukálódik, hisz a két faj találkozása ritka, a mélytengeri élőlények kutatása technológia- és tőkeintenzív, nem készülnek új képek, az élő kocsonyahal egyébként sem érdekel senkit.

A ~ KUTATHATÓSÁGA

A lírai lelemény – minden romantikus reményünkkel ellentétben – nem igazgyöngy. Nem vár készen egy másik élőlény testébe ágyazva, hogy erőszakkal elvegyük, majd sajátunkként mutassuk fel ragyogó szépségét, és szépségében tükröződő igazságunkat. [Ez inkább a múzsa definíciója.] A lírai lelemény nem gyarmatosítható, és nem éli túl a kiárusítást.

A vágyott metafora, amelyre a teljes vers kifut – tegyük fel: a lírai lelemény kocsonyahal –, csak akkor lehet *igaz*, s így e szavak tétje is ebben a kitételben összpontosul, ha fel lehet hozni a *psychrolutes marcidus* egy példányát megfelelő gyengédséggel, lassúsággal, hogy a nyomáskülönbséghez centiméterről centiméterre alkalmazkodhassék. Testét a mélytengeri nyomás tartja össze, csontjai puhák, izmai fejletlenek. Természetesen nincs olyan kísérlet, amely megpróbálta volna a felszínre emelni végletekig gondos lassúsággal.

Elkeseredésemben levélben fordulok Jordán Ferenc hálózatkutató biológushoz, szándékomban nyilvánvaló ismeretelméleti elfogultsággal, azaz e pillanatban metaforám igazságát a tudós kezébe helyezem, és reménykedem az egyik válaszlehetőségben a másik ellen. Mégis, kérdésemet az érdekemben álló válasszal ellentétes állításként fogalmazom meg,² mintha ez garantálná kutatómódszertani elfogulatlanságom. Tíz percen belül érkezik a válasz: a kocsonyahal néhány száz méteres mélységben is megél, így elviekben felhozható. Csak a tudós szavában bízhatok.

2 „Szerinted akkor is így nézne ki / így tönkremenne szegény, ha nem hirtelen [pl. egy halászhajó hálójában] érné ez a nyomáskülönbség, hanem lassan, fokozatosan kerülne a felszínre?”

A TÜRELEM ARS POETICÁJA

A lírai lelemény kocsonyahal. Igazodnunk kell
szükségleteihez. Úgy kell átszűrünk magunkon,
oly lassúsággal, mely enged beletörődni, hogy talán
sosem ér a felszínre, de ha mégis, sejtről sejt
alkalmazkodik ahhoz, amit odalentől idefentig átél,
áthatóbb, mint a gyöngyház fénye,
igazabb, mint a gyöngy igazsága.

WACHOWSKI-ADDENDUM

Már nem tűnik végtelenül ijesztőnek
a gondolat, hogy – miképp a kocsonyahal él
velünk mementóként, spekulatív tükörként
(vagy a tükör mindig is spekulatív?), mint egy
öngyűlölő s egyben narcisztikus társadalom
fájdalmasan torz ábrázata, mely nekroesztétikáján
mégiscsak győzedelmeskedik egyfajta
szerethetőség – tehát hogy elgondolható,
hogy a testem egy korábbi, önpusztító kultúrában
élt kocsonyahal teteme, mely újraértelmezve
éli szelleméletét a szelleméletet élő
testek raktárpalcain. Nincs válaszom arra,
mi a különbség test és test között, amikor
még utoljára levegőt vesz, és egy pillanattal
később, amikor már nem.

Vörös István

A megváltozott ember

VI. ÉNEK

Ars poétikák

1

A jövőt láttam karnyújtásra,
hogy bajból is hasznot húzunk,
titkos papírral tele táska!
Bátrak és újítók vagyunk,
ebből nem gyűjthetünk vagyont,
nem is tudom, hogy minek kéne.